

МОНТЕЙРУ ЛОБАТУ ФАРОПАЗАЧИТЕ

Превод от португалски: Тодор Ценков, —

chitanka.info

— Параход?

Донякъде объркваше само червената светлина, която примигваше в нощната тъмнина. Тъмнина, за която не бих казал, че е като катран, защото катранът не е толкова черен, за да се сравни с мрак като този. Може да се сравни само с мрака, почувствува от слепец по рождение.

Небе и море се сливаха като огромен въглен без пролука или лъч светлина. Освен червеното петно, което изведнъж се изменяше в жълто.

— Фарът вече промени цвета си!

И тъй като наистина беше фар, разговорът се пренесе върху фаровете.

Неочаквано Едуардо ме запита за представата, която имам за тях.

— Представата, която имат всички хора, естествено.

— Което ще каже — невярна представа. „Всички хора“ е едно чудовище с магарешки уши и мозък на маймуна, неспособна да си състави святствна идея за каквото и да било. Представата, която имаше за фара, е взета от улицата, от простолюдието, а не изработена от непосредствени лични впечатления. Греша ли?

— Чувствувам се годен да говоря пред една аудитория във фракове, ако ми хрумне да изнеса лекция на тази тема, но не мога да твърдя, че описаният от мене фар ще прилича на истински фар.

— Мога да те уверя, без да подценявам твоите дарби, че такава лекция, ако бъде слушана от фаропазач, ще накара человека да облечи очи и да каже като някой си: разбирам го, но не ми е лесно.

— Съгласен съм. Но би ли разбрал той по-добре твоите суhi приказки? — възразих аз възбудено.

— Така мисля. Аз вече живях известно време във фара на Албатросите и бих могъл да говоря пред всяка аудитория.

— Ти си живял във фар?... — възкликах аз с изненада.

— И там бях участник в една нощна трагедия, от която да ти настръхнат косите. Тъмнината на сегашната нощ ми напомня онази ужасна драма.

Двамата облегнахме гърбове на вътрешната стена на „Орион“. Беше час, подходящ за разчопляне на някаква непозната драмичка. Подтикнат от любопитство, аз го предизвиках:

— Да говорим конкретно: този мрак вика за призраци, които да го населят. Трагедията е по Шекспир или по Ибсен?

— За моята драма трябва да потърсиш едно по-голямо име от това на Шекспир...

— ? ? ? !

— Жivotът — големият учител на по-големите и по-малките шекспировци.

Едуардо започна отначало:

— Фарът е един роман. Един роман започнат в античността с огньове, поддържани на вдадени в морето възвищения, за ориентиране на корабите е гребла и викове продължил на открито, до нашите днешни мощнни електрически фарове. Докато на света съществува човекът, романът „Фар“ няма да има епилог. Спокойно, бавно в него се врязват на промеждутьци глави от трагедия и лудост — остри гравюри на Доре, които нарушават монотонността на някой бордов дневник. Една от тези глави беше случаят при Албатросите. Херебита се завря във фара на двадесет и три години. Това е странно...

— Кой е Херебита?

— Ще научиш, като му дойде времето. Странното е, че в тия кули обикновено се вмъкват зрели мъже над четирийсет, блъскани от живота и невярващи вече в своите илюзии.

Да се напусне зеленият килим на земята на двадесет години е ужасно. Земята!... Ние дори не си даваме сметка за нашата дълбока приспособеност към земната среда. Към нейната стабилност, към града и полето, към жените, дърветата... Фаропазачите знайат по-добре от всеки друг цената на тези неща. Обградени от един каменен блок, всичко онова, което за нас е усещане и възприятие на мига, за тях е тъга или желание.

Слухът престава да слуша музиката на земята, шума на гората, приятелските гласове, врявата на улицата, хиляда и едната ноти на една полифония, която ние чувствуваме и разбираме, че е очарователна, единствено след като продължителното изолиране ни научи да разпознаваме нейния ритъм.

Очите престават да виждат образите, които са му привични от детството. За слуха там има само ден и нощ, година след година, шумът на вълните, плясъкът им по каменните основи на кулата, а за погледа — вечната водна повърхност, която се полюшва ту яростно, ту

спокойно синя. Разнообразие внасят единствено платноходките, които минават оттам, изящни като чапли, или пък презokeанските параходи с гребен от дим над тях.

Представи си живота на човек, откъснат от своята среда и поставен като осъден в каменна кула, залепена като молюска на някакво островче. Може да е поетично отдалече, но отблизо е кошмарно.

— Но Херебита?...

— Една книга от Киплинг пробуди у мене любопитството да опозная един фар отвътре.

— „Смутител на трафика“ ли?

— Поздравленията ми за досетливостта ти. Тъкмо историята на Доусе беше изходната точка в моята драма. Това желание се загнезди тук, у мене, в очакване да се намери случай да бъде осъществено.

Един ден отидох да се поразходя край пристанището. С ръце на гърба следях полета на чайките и се заглеждах в гамата зелени отблъсъци, предизвикани от разлюляната от парахода застояла вода в пристанището, когато се приближи една моторница и от нея видях да скача на сушата мъж със сурови черти на лицето и обгоряла кожа. Като минаваше покрай една група носачи, един от тях подхвърли с подигравателен тон:

— Херебита, как е Мария Рита?

Човекът от моторницата изръмжа груба ругатня и продължи да крачи със силно навъсено чело.

Този тип ме заинтересува.

— Кой е този човек? — запитах аз.

— Кой друг може да бъде освен фаропазача на Албатросите? Не виждате ли моторницата?

Действително моторницата беше на фара. Старата идея започна да ме ръчка: сега му е времето!

Тръгнах след него и го приближих:

— Господин Херебита!...

Човекът се позапря, изненадан, че е повикан от непознат човек. Изравних се с него и докато се движехме, аз му изложих моите планове.

— Това не може да стане — отговори ми той. — Правилникът забранява да има „жаби“ в кулата. Това е заповед на началството.

Но аз съм походил доста по света и зная каква уловка е това. „заповед на началството“. Вмъкнах ръката си в джоба и му пошушнах решаващия аргумент. Фаропазачът се поколеба за миг, но се оставил да бъде съблазнен по-бързо, отколкото предполагах. Прибра парите и каза:

— Потърсете Дунга, стопанина на „Бялата чайка“, при третия склад. Кажете му, че вече сте говорили с мене. От четвъртък нататък. Да си затваряте човката, нали?

Обещах му пълно мълчание и тръгнах из пристана, за да търся Дунга. Да, разбира се — беше отговорът на лодкаря, — бъбрив островитянин, след като му изложих сделката. Той вече правел това с „друг налудничав“ и умеел да държи езика зад зъбите си, за да не огорчава живота на приятеля си.

А ето какво ми съобщи за фаропазача:

— Херебита е прякор, печалба от „Пурус“, където той служи като юнга. Но след това се завря във фара от много любов и поради глупост — като че жени не се намират навсякъде, и то хубавички и лъскавички. Жени! Само да не започнат с глупостите си. Да ги вземат дяволите, тъй като аз...

И започна да напада жените суро, грубо, на висок глас, с разсъждения нито по-добри, нито по-лоши от тези на Шопенхауер.

В предварително определения ден „Чайката“ се впусна по посока на фара.

Скочих на един гробоват пристан, на който мъчно се акостираше, и намерих фаропазача, зает с лъскане на металните части на фара. Той ме посрещна привидно добре, като изостави лъскането, за да се покаже добър домакин.

Всичко разгледах, като се започне от основите на самия фар, и по обед аз вече знаех за фаровете повече, отколкото е написано в енциклопедията.

Херебита си развърза езика и заговори за професията си с меланхолична задълбоченост. Разказа ми живота си от дете, за работата си като юнга на „Пурус“, за неговата страст към морето и на края за влизането си във фара на двадесет и три години.

— Защо толкова млад?

— Капризи на сърцето, лош късмет, разни неща... — отговори той с тъжен вид. И след кратка пауза добави с изменен тон:

— И така, животът тук е това, което виждате. Хубавичък, нали? Но между другото, добър или лош, ние, фаропазачите, се гордеем с него: без нас какво би излязло от тая купчина железа, която се разхожда по водата, пушейки своите дебели пури...

— Там виждам един! — прекъсна се той като съгледа през далекогледа далечен дим.

— Германско знаме... два комина... посока на юг... Трябва да е някой „Кап“ или може би „Трафалгар“. Нека е каквът си ще дявол и нека върви е бога.

Но както казвах, без фаропазачите, които да маневрират с „оптиката“, тези лапачи на въглища щяха да се врязват из пясъчните натрупвания. Достатъчно е да припадне мъгла или мрак и те се объркват и почват да реват страховито през устата на сирените, за да разкъсват душите на хората. Защо не вървят без фарове и не знам що си? От слепота. Те плават със смъртта на кормилото. И ето защо ги спасява огънчето, там на върха.

Малко преди да постъпя тука, случи се нещастие.

Един товарен от Бремен заби човката си там, в Капеляум...

Какво е Капеляум? Ах, ах! Капеляум! И така Капеляум е лъч от третата скала вдясно. От тази страна са три: Менина, която е първата, Турутуба е по средата, а престъпната е Капеляум, която се появява повече по дължина и само показва короните на по-високите си скали. А тук отляво има още две: Вирхем и Малдикта, където се удари „Ротердам“.

— А онази самотната ей там?

— Това е една нещастна скала, която дори и име няма. Кротка е, много близко до земята е и не прави лошо на парадите.

Там живее един анеким^[1], животинка дяволски голяма, която обича да обръща лодки. Но тук за нас, момко, това е глупост. Рибата живее из цялото море и няма леговище като земните животни. Това е суеверие или престараване на рибарите. Когато морето е развълнувано, нищо не се вижда наоколо. Но ако водата е спокойна и настъпва отливът, започва да се появява гърбът на някой гладък камък е вид на риба. Мине оттам някой занесен рибар, види това отдалече и... Това е Анеким! Това е Анеким! И бърза да се измъкне със свита от страх душа. Ако се случи да се развълнува водата, да се развихри буря и лодката да се обърне: какво стана с еди-кой си? Бър, бър, бър —

обърнал го е Анеким. Всички хора започват като стара клюкарка: сторил го е Анекимът от фара. Ето така стоят нещата. Насам има много акули анеким и тингурейра.^[2] Къде морето е без акули? Но да се каже, че някоя акула обитава тук или там, това е лъжа и глупост.

На своя живописен моряшки език, който понякога ставаше изключително техничен, той ми описа напълно живота из онези прокълнати места. Разказа ми как според традицията са се кръщавали подводните скали; за престъпленията на всяка една от тях; за периодическите избивания на нощни птици, които, заслепени от светлината, се бълскат с гърди в стъклата на фара, покривайки земята с потръпващи си телца; наприказва ми и за страхотните бури, по време на които фарът сякаш трепери от ужас. За какво ли не говори Херебита през този незабравим ден?

— А помощникът? Тук ли е? — запитах аз.

Лицето на моя фаропазач промени израза си. Веднага долових, че бяха врагове.

— Това е онзи дрипльо, който лови риба там — каза той, като посочи през прозореца някаква неподвижна купчина, присвита на една скала.

— Лови дребна риба. Това е Кабреа — лош другар, лош човек...

За малко замълча. Подразбрах, че предъвкваше някаква мъчна изповед. Но не се решаваше да я сподели. Херебита разтърси глава и измърмори като на себе си:

— Тук е от скоро и е единственият човек на света, който не биваше да идва тута. Аз вече протестирах: пред капитана на пристанището, посочих му и опасността, но напразно...

Странно създание, е човекът! Изолирани от света в тая пещ и двамата корабокрушенци в живота, а ги разделяше ненавист...

Във фара, между впрочем, не липсваха удобства за семействата на неговите пазачи. Защо не бяха с тях семействата им? Това би било частница от света, която би омекотила отшелничеството им. Запитах Херебита, но той ми възрази уклончиво:

— Семейство нямам, всъщност имам и нямам. Имам, защото съм женен, и нямам, защото... Ex, истории! Тия семейни истории е добре да си останат тута, вътре в човека.

Отново забелязах, че почти беше готов да ми изповядва нещо, но предъвка тайната си поради недоверие или срам. Чертите на лицето му

станаха сурови и го помрачиха с нови сенки. И стори ми се, че лицето му стана още по-мрачно, когато Кабреа влезе, като носеше на ръка кошница с риба. Този мрачен тип премина по посока на кухнята, без дори да ни погледне. Едва изчезнал, и Херебита възклика:

— Проклет дявол! — И стовари юмрука си върху едно сандъче.

После добави:

— Светът е толкова голям, толкова хора има по света, а мене ми се падна тук тъкмо единственият помощник, който не биваше да имам...

— Защо?

— Защо ли?... Защото... той е луд.

Между първото и второто защо забелязах някаква рязка промяна. Първото беше колебливо, а второто ми се стори като проблеснало от идея, изникнала в момента.

От този ден Херебита никога вече не изостави темата за лудостта на другия. Доказваше ми я по хиляди начини.

— Тук е място, където и здравите губят главата си — казваше той. — Ако някой се затвори в три на два метра, ще избухне като бомба в огън. Обзалагам се, че тоя няма да изтрае повече от месец. Не виждате ли неговото държане?

Донякъде по внушение, донякъде от повърхностно наблюдение, но пророчеството му ми се стори разумно. И тъй като Херебита не преставаше да удря на същия клавиш, на края се убедих, че този вироглавец е на път за лудницата, макар и да имаше малки промеждутъци на равновесие в мозъка му.

Един ден Херебита отново подхвана разговора на тази тема:

— Искам господинът да реши един случай. Двама мъже се намират сами в една къща. Внезапно единият полудява и се нахвърля като изгладняла акула върху другия. Трябва ли нападнатият да се остави да бъде убит като свиня или има право да забие ножа си в гърлото на животното?

Запитването беше прекалено ясно и отговорих като опитен адвокат:

— Ако Кабреа полудее и те нападне, то да го убиеш би било естествено право на самозащита, нямайки под ръка друга помощ. Да убиеш, за да не умреш, не е престъпление. Но само в крайен случай — вие го разбирате...

— Разбирам, разбирам — отговори ми той разсеяно като човек, който вече следва скоковете на скритата си мисъл. И след дълга пауза добави:

— Ще бъде каквото бог е рекъл — промърмори той като на себе си през въздишка.

Стоях на прозореца и гледах как се спуска нощта. Няма нищо потъжно от вечерна молитва в пустинно място. Мъглата правеше погъста водата и погльщаше последните отблясъци светлина по небето. Залезът като капризно ветрило почервеняваше с кървави петна облаците, които го замърсяваха с хоризонтални ивици.

Тъжно...

Морето беше гладко, първите звездички едва проблясваха, водата ритмично, леко и вечно се разбиваше в скалата: пляс... пляс... пляс.

Душата ми се разкъсваше от тъга. Виждах се вече корабокрушенец, задържан завинаги в този кораб от камък, залепен като някакво безформено мекотело върху купищата камъни на островчето. И за първи път в живота си почувствувах дълбока тъга по това противно и най-просташко нещо от всички ония, които е измислила цивилизацията — кафенето, с неговата врява и шум, с неговия прах, с vonята му на тютюн и неговите обичайни посетители — изпечени безделници, търговски агенти...

Изминаха дни. Не лъжа! При безсмисления и празен живот в тази пустош времето не бягаше — то се влачеше с бавността на охлюв върху равен и безкраен под.

Херебита стана скучен, досаден. Не разказваше вече живописни случки от моряшкия си живот. Хванал се здраво за натрапчивата идея за лудостта на Кабреа, той само се стараеше да ми доказва нейното прогресивно развитие.

Извън тази злокобна тема неговото занимание беше да проследява с очи параходите, които се появяваха в далечината, докато ги види да потъват в гънките на водата.

Белееха се нарядко платноходки — малки бързи риболовни корабчета. Но щом се появеше някая, тя ни грабваше очите и

въображението. Колко хубаво се ловува с платноходка! И колко мръсен, нищожен и грозен е в сравнение с нея парадът!

Двумачтови платноходки, корвети, малки скутери, фрегати, тримачтови платноходки, бригове, яхти... Какво ли не минаваше леко и грациозно край фара.

Тези леки чапли биваха измествани от грозни бръмбари от желязо и воня; онези, които живееха от бриз, бяха измествени от черни лапачи на въглища, животни, които мучат дрезгаво като прегракнали бикове.

Прогресът, приятелю, е прелестно нещо, но грозни са последствията.

Какво сторихме с онова хубаво нещо, каквото са добре издутите платна? С античния кораб, където се носеха моряшки песни и всичко се стягаше и връзваше с въжета. При корабните платна стоеше на пост юнга, на устата на всеки моряк имаше легенди за морски чудовища, света Богородица беше във всички души и страхът от сирените във всички въображения.

Омагьосаното царство на сирените беше унищожено от дрезгавия рев на сирените на разни „Лузитани“ — странстващи хотели с „гарсони“ вместо морски вълци. Паради безлични, космополитни, без привлекателност, без брадати капитани е живописен говор като; хиляда папагали. Въглищата премахнаха онази вълшебна картина, която от Ханон до Одисей платноходката рисуваше върху океанското платно...

— Ако спреш разказа за лудите — прекъснах го аз, — и почнеш да вмъкваш поетични интермеци, пригодни за непълнолетни пансионерки, ще отида да спя. Връщай се към фара, злополучни романтико!

— Би трябвало да накажа твоята прозаичност, като не ти разкажа епилога на драмата, о чедо на кафенето и каменните въглища.

— Разказвай, разказвай...

Един следобед Херебита привлече вниманието ми върху влошаващата се лудост на Кабреа и посочи редица убедителни доказателства.

— Дано с божия помощ не е днес!...

— Страх ли те е?

— Страх? Мене! От Кабреа?

Бих искал ти да можеш да видиш особения израз на свирепост, която изостри чертите на лицето му!...

Разговорът спря дотук. Херебита смучеше нервно лулата си, навъсил чело като човек, който обмисля сериозно някаква натрапчива идея. Остави ме и почти веднага се изкачи по стълбите. Тъй като се стъмваше, малко след това и аз се прибрах и си легнах. Заспах и сънувах кошмарен, много тежък сън с борби, бой с ножове и какво ли не... Спомням си, че бях нападнат от някакъв злодей и изстрелях в него пет куршума, които се забиваха в стената и отекваха така силно, че се разбудих. Но вече буден, аз продължавах да чувам същия шум, който идваше отгоре, от кулата на фара.

Предусетих очакваната катастрофа. Скочих от кревата и напрегнах слуха си: шум от борба. Изтичах до стълбата, изкачих я през три стъпала и на върха се намерих пред затворената врата. Опитах се да я отворя — не се поддава. Заслушах се — действително беше борба. По пода се търкаляха тела така, че звънтяха стъклата на фара и се чуваше някакво глухо, тежко дишане, размесено с бълскания по мебелите. Пълен мрак, отникъде не проникваше някаква светлинка към стълбището.

Моето положение беше много особено. Как можех да стоя, без да приема нещо, когато там, зад вратата, двама души се избиваха взаимно?

Докато се колебаех какво да приема, един силен удар разтвори внезапно вратата. Някаква слънчева светлина заслепи очите ми. Препънах се и се изтърколих надолу по стълбата върху здраво вкопчилите се две тела. Изправих се замаян и видях на пода да се търкалят сбилите се фаропазачи. Хвърлих се в борбата в помощ на Херебита.

— Двама против един! — изпъшка Кабреа задъхано. — Това е голяма подлост!

За първи път чувах гласа му и си дадох сметка, че нищо в него не подсказваше за лудост. Това помислих и в онзи миг, ако въобще мислех за нещо.

Херебита, за голяма моя изненада, също отказа помощта ми.

— Не! Не! Аз сам!

В това време силна струя северен вятър обгърна кулата и със силен трясък затвори вратата на стаята на фара. Наново потънахме в

тъмнина.

И тогава започна ужасът...

Яростните викове, които слушах, оглушителните удари, падащи и пак ставащи тела и моето тревожно вълнение... Тези няколко минути от живота ми никога не бих искал да се повторят.

Загубих мярка за времето. Много ли продължи това? Не бих могъл да кажа. Само зная, че по едно време чух Херебита да надава силен вик от болка и веднага след това едно проклятие — „нешастник!“ — чиито последни срички загълхнаха при едно поскърцване на зъби, разкъсващи меса.

Кабреа издаде едно дрезгаво хъркане, което се сля с тежкото дишане на Херебита и борбата секна.

Без да мога да произнеса нито дума, ослепен от тъмнината, аз само слушах: навън воя на северняка и там, вътре, мъчителното тежко дишане на изтощения до краен предел победител, паднал близо до победения. Само с очите на въображението си аз виждах тази картина, понеже със собствените си очи ги виждах като да бяха увити в някакво черно кадифе.

Ще ти спестя подробностите на епилога. Снабдих се със светлина и какво видях, няма да ти разказвам. Няма да ти описвам и противния вид на Кабреа, паднал в локва кръв от сънната артерия, разкъсана със зъби. Нито ще ти говоря за състоянието на Херебита с лице и гърди, потънали в кръв, с окървавена ръка, проснат безчувства на пода. Няма да ти разказвам я за моето състояние пред онези измъчени, изранени тела, през онзи нощен час — онази ужасна нощ, черна като тази сега и разтърсана от адски вятыр...

На следната утрин Херебита сложи ръка на рамото ми и каза:

— Морето не отнася оттук труповете на плажа и светът не се нуждае да знае от какво умря Кабреа. Паднал във водата — моряшка смърт, а вие сте свидетел, че убих, за да не умра. Беше при защита. Сега вие ще ми се закълнете, че това завинаги ще остане между нас.

Заклем се искрено, като леко докоснах осакатената му ръка. А той при един пристъп на безмерно униние остана неподвижен, с поглед в земята и мърморещ настойчиво.

— Аз предупредих. Не ми вярваха. Сега той е там, той е там, той е там...

Същия ден дойде да ме вземе Дунга. Едва откъснали се от брега, аз му описах смъртта на фаропазача малко романтично: полуделият Кабреа се хвърлил от кулата и завинаги изчезнал в обятията на вълните.

Дунга изненадан задържа във въздуха лопатите.

— Е, та умря ли? Луд ли беше?

— Разбира се, ясно...

— Ясно ви се струва на вас, но на мене...

— Познавахте ли го?

— Много добре го познавах. Откакто отвлече Мария Рита...

— Каква Мария Рита?

— Па Мария Рита, жената на Херебита! Значи, вие не знаете? Та той, човече, съблазни оная.

Зяпнах и широко разтворих очи:

— Откъде знаете това?

— И таз добра! Знам, както зная, че оная там чайка е една, че това море е море. Мария Рита е една екстра негърка, опасна като самия дявол. Тоя глупак Херебита полуля от любов по нея и се ожени. А тя, щом останеше самичка, вкарваше в къщата Кабреа. С тая игра живяха, докато един ден избягаха заедно към други земи. Бедният Херебита не умря от любов само защото е корав мъж. Но влезе във фара — нещо, което също е начин да умреш за хората. Е, добре. Топката се търкаля, времето бяга и как да не бяга, като на мястото на покойния Габриел изпратиха във фара кого мислите? Кабреа. Кабреа, който също беше загубил вяра в живота, защото Рита избягала е трети. Човешки работи! Сега вие mi разказвате, че човекът полуля, изтъркалял се по скалата и вече го гризат рибите. Така е добре. По-добре е така! Иначе тая история би свършила само с нож в ръка...

Замълчах. Има положения в живота, при които нещата така се заплитат, че най-добре е да се оставят да се наместят сами по себе си. Ето така, че...

— Великодушният Едуардо беше подмамен от един вулгарен убиец!

— Извинявай! Фактът, че не са въртели шпаги, не отнема на този двубой характер на дуел.

— Значи „Кавалерия рустикана“, а?

— А защо не?

[1] Анеким — вид акула. ↑

[2] Тингурейра — вид акула. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на **Моята библиотека** и нейните всеотдайни помощници.

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.